

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

اهمیت شفافیت در نظام اقتصادی کشور

(فساد اقتصادی و راه های مبارزه با آن)

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: هوشیار

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

- ❖ مقدمه ۲
- ❖ مبارزه با فساد اقتصادی؛ رویکرد اساسی اسناد بالادستی ۲
- ❖ مهمترین مصادیق جرائم اقتصادی ۳
- ❖ رده‌بندی جهانی فساد ۳
- ❖ راههای مبارزه با فساد اقتصادی ۴
- ❖ جمع‌بندی ۵

نظام اقتصادی هر کشوری به دلیل سر و کار داشتن با تمامی شهروندان اعم از فقیر و غنی و تحصیل کرده و بی سواد، فراگیرترین حوزه در امر حکمرانی است. با توجه به گستره این موضوع، تجربیات و مطالعات کارشناسی تاکید دارند که فساد در شئون مختلف اقتصادی مهم ترین عامل تهدیدکننده سلامت نظام اقتصادی کشور است؛ و مهم ترین زمینه برای ایجاد فساد، همانا نبود شفافیت در امور اقتصادی است. بنابراین شرط لازم برای سالم ماندن نظام اقتصادی، شفافیت به ویژه در فعالیت های دولتی است که در وهله اول مستلزم ارائه اطلاعات قابل اعتماد درباره اهداف کلان سیاست های مالی دولت و انتشار اطلاعات تفصیلی درباره این فعالیت هاست. علاوه بر شفافیت که لازمه سلامت نظام اقتصادی کشور است، وجود قوانین صریح و روشن نیز این سلامت را تضمین می کند و چرخه کارآمدی اقتصاد کشور را تداوم می بخشد. در این پژوهش کوتاه، ضمن تعریف فساد اقتصادی، اثرات نبود شفافیت بر بروز فساد اقتصادی و نیز برخی راهکارهای مبارزه با فساد مطرح شده است.

❖ مبارزه با فساد اقتصادی؛ رویکرد اساسی اسناد بالادستی

فساد پدیده ای پیچیده، چند بعدی و دارای علل و آثار چندگانه است که دامنه آن از یک عمل فردی (مانند رشوه) تا یک عمل فراگیر که تمام ارکان نظام سیاسی و اقتصادی را در برمی گیرد، گسترده است. رشوه، اختلاس، رانت جویی و تقلب جزو فراگیرترین جرائم اقتصادی است. جرائم یادشده (با توجه به تعدد و گستردگی) بیش از انواع و اقسام جرائم اقتصادی دیگر ساختار اقتصادی جامعه را تهدید می کند. بانک جهانی نیز «سوءاستفاده از اختیارات دولتی برای کسب منافع شخصی» را فساد تعریف کرده است. در واقع مبارزه با فساد اقتصادی از مسائل مهمی است که سیاستگذاران کشورهای مختلف، به ویژه کشورهای در حال توسعه را به خود مشغول داشته است، زیرا فساد اقتصادی برای سرمایه گذاری و رشد اقتصادی تبعات منفی دارد و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور می شود. در همین حال فساد و جرائم اقتصادی موجب بروز فقر، محرومیت و عقب ماندگی می شود. فساد، باعث از بین رفتن نیروهای رقابتی می شود، که برای عملکرد مطلوب بازارها ضروری هستند. پایه گذاران جمهوری اسلامی نیز با درک اهمیت موضوع فساد اقتصادی و تبعات ویرانگر آن، رویکرد اساسی اسناد بالادستی را مبارزه با فساد لحاظ کرده اند. برای مثال می توان به موارد زیر به عنوان قصد قانونگذار جمهوری اسلامی در مبارزه با مفاسد اشاره کرد:

۱/ اصل چهارم (۴)، و چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

۲/ قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی، ۱۳۷۲/۰۴/۲۷

۳/ قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل دولتی، ۱۳۷۳/۱۱/۱۰

۴/ قانون مبارزه با پول شویی، ۱۳۸۶/۱۰/۰۲

۵/ قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، ۱۳۸۷/۲/۱۷

❖ مهمترین مصادیق جرائم اقتصادی

کارشناسان، بزرگترین مشکل نظام اقتصادی را نبود شفافیت می‌دانند. آنها تاکید می‌کنند اقتصادی که دچار فساد است، غیر مولد است و اقتصاد غیر مولد هیچگاه اجازه رشد و بالندگی به اقتصاد مولد نمی‌دهد. اقتصادهایی که به فعالیت‌های نامولد پاداش می‌دهند در آنها فعالیت‌های مولد شکل نمی‌گیرد. بر این اساس مهمترین مفاسد و جرائم اقتصادی یا جرائم یقه‌سفیدان^۱ را به شرح زیر می‌توان برشمرد:

- ۱- دریافت غیرمجاز تسهیلات بانکی ۲- عدم ایفای تعهدات پس از دریافت تسهیلات بانکی ۳- تبانی و اهمال در نظارت بر اعطای تسهیلات بانکی و کنترل آنها ۴- پولشویی ۵- رشاء و ارتشا ۶- اختلاس ۷- دخالت در معاملات دولتی ۸- تبانی و تقلب در پرداخت حقوق و عوارض گمرکی ۹- دریافت پورسانت در معاملات دولتی ۱۰- فرار مالیاتی^۲

❖ رده‌بندی جهانی فساد

سال ۲۰۲۰ یکی از به یاد ماندنی‌ترین سال‌ها در تاریخ معاصر از آب درآمد؛ نه به دلیل رُند بودن عدد، که به دلیل همه‌گیری کرونا. همه‌گیری کرونا تنها به مرگ انسان‌ها، ضربه کم‌سابقه به اقتصادها و خانه‌نشینی اجباری ختم نشد، بلکه به افزایش فساد در ساختارهای سیاسی و اقتصادی جهان هم انجامید. بر اساس آخرین گزارش «شاخص ادراک فساد» که در سال ۲۰۲۰ منتشر شد، منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا (منا^۳)، فاسدترین ساختارهای اداری و اقتصادی را دارد. جدول زیر بیانگر رده‌بندی جهانی فساد یا ادراک فساد است که اطلاعات ارزشمندی ارائه می‌کند. جدول نخست، رده‌بندی جهانی ادراک فساد و جدول دوم، رده‌بندی ادراک فساد در منطقه مناست.^۴

SCORE	COUNTRY/TERRITORY	RANK	SCORE	COUNTRY/TERRITORY	RANK	SCORE	COUNTRY/TERRITORY	RANK	SCORE	COUNTRY/TERRITORY	RANK	SCORE	COUNTRY/TERRITORY	RANK
67	United States of America	25	54	Rwanda	49	42	Argentina	78	36	Albania	104	30	Malawi	129
88	Denmark	1	53	Grenada	52	42	Bahrain	78	36	Algeria	104	30	Mali	129
88	New Zealand	1	53	Italy	52	42	China	78	36	Cote d'Ivoire	104	30	Russia	129
85	Finland	3	53	Taiwan	28	42	Kuwait	78	36	El Salvador	104	29	Laos	134
85	Singapore	3	53	Barbados	29	42	Solomon Islands	78	36	Kosovo	104	29	Mauritania	134
85	Sweden	3	53	Bahamas	30	41	Benin	83	36	Thailand	104	29	Togo	134
85	Switzerland	3	53	Qatar	30	41	Guyana	83	36	Vietnam	104	28	Dominican Republic	137
84	Norway	7	53	Malaysia	57	41	Lesotho	83	35	Bosnia and Herzegovina	111	28	Guinea	137
82	Netherlands	8	51	Namibia	57	40	Burkina Faso	86	35	Mongolia	111	28	Liberia	137
80	Germany	9	50	Greece	59	40	India	86	35	North Macedonia	111	28	Myanmar	137
80	Luxembourg	9	49	Armenia	60	40	Morocco	86	35	Panama	111	28	Paraguay	137
77	Australia	11	49	Jordan	60	40	Timor-Leste	86	35	Moldova	115	27	Angola	142
77	Canada	11	49	Slovakia	60	40	Trinidad and Tobago	86	34	Philippines	115	27	Djibouti	142
77	Hong Kong	11	47	Belarus	63	40	Turkey	86	33	Egypt	117	27	Papua New Guinea	142
77	United Kingdom	11	47	Croatia	63	39	Colombia	92	33	Eswatini	117	27	Uganda	142
76	Austria	15	47	Cuba	63	39	Ecuador	92	33	Nepal	117	27	Bangladesh	146
76	Belgium	15	47	Sao Tome and Principe	63	38	Brazil	94	33	Sierra Leone	117	26	Central African Republic	146
75	Estonia	17	45	Montenegro	67	38	Ethiopia	94	33	Ukraine	117	26	Uzbekistan	146
75	Iceland	17	45	Senegal	67	38	Kazakhstan	94	33	Zambia	117	26	Equatorial Guinea	174
74	Japan	19	44	Bulgaria	69	38	Peru	94	32	Niger	123	25	Cameroon	149
72	Ireland	20	44	Hungary	69	38	Serbia	94	31	Bolivia	124	25	Guatemala	149
71	United Arab Emirates	21	44	Jamaica	69	38	Sri Lanka	94	31	Kenya	124	25	Iran	149
71	Uruguay	21	44	Romania	69	38	Suriname	94	31	Kyrgyzstan	124	25	Lebanon	149
69	France	23	44	South Africa	69	38	Tanzania	94	31	Mexico	124	25	Madagascar	149
68	Bhutan	24	44	Tunisia	69	37	Gambia	102	31	Pakistan	124	25	Mozambique	149
67	Chile	25	43	Ghana	75	37	Indonesia	102	30	Azerbaijan	129	25	Nigeria	149
			43	Maldives	75	37	Vanuatu	75	30	Gabon	129			

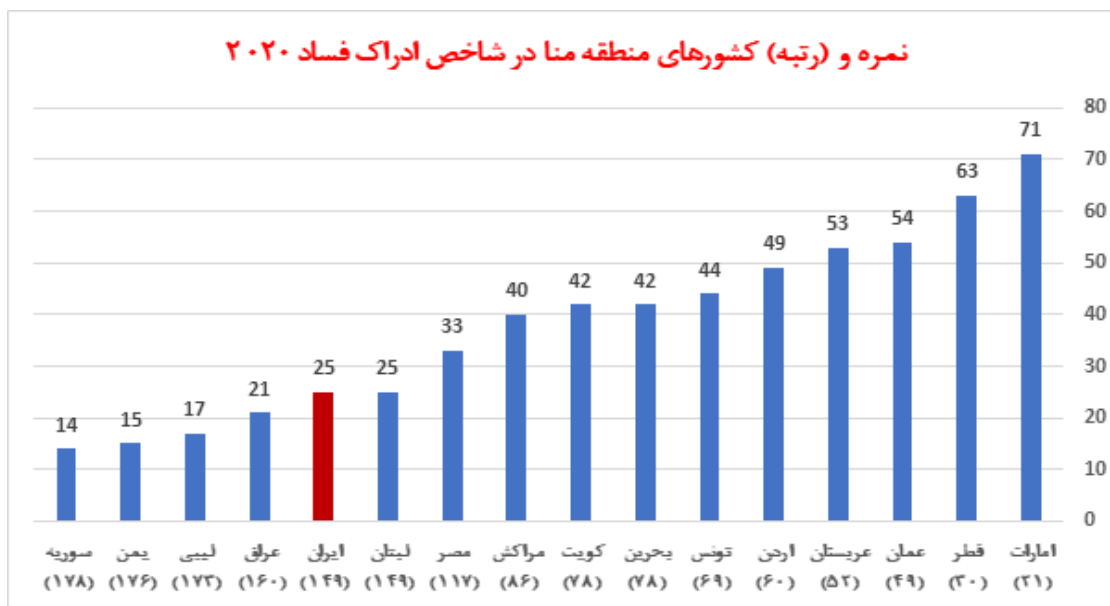
۱. این افراد کسانی هستند که با سوء استفاده از موقعیت و نفوذ اداری خود مرتکب جرایم سودآور غیرخشن (اقتصادی) می‌شوند. مهم‌ترین مصادیق جرایم ارتكابی مجرمین یقه سفید عبارتند از: کلاهبرداری، فساد مالی (شامل ارتشا)، جرایم کاری و استخدامی .. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی

۲. سحر صنیعی، «تبیین مفهوم فساد اقتصادی و سیاسی در جامعه توسعه محور»، منبع: ماهنامه پژوهش ملل، دوره: ۲۰۱۳۹۵

3. Middle East and North Africa

4. www.transparency.org/cpi

نمره و (رتبه) کشورهای منطقه منا در شاخص ادراک فساد ۲۰۲۰

❖ راه‌های مبارزه با فساد اقتصادی

اولین قدم مهم در مبارزه با فساد اقتصادی ایجاد شفافیت در اعتبارات (نظام) بانکی است. نکته ضروری دوم؛ ارتقای نظام مالیاتی است. کارشناسان انتقادات زیادی به نظام مالیاتی وارد و وضعیت آن را ناپسندآمیز توصیف می‌کنند. آن‌ها اصلاحات اخیر صورت گرفته در نظام مالیاتی کشور را با توجه به ظرفیت‌های موجود ناکافی می‌دانند. ضلع دیگری از مبارزه با فساد اقتصادی، به اصلاح فضای کسب و کار مربوط است که مانع زیادی برای شفافیت در این فضا وجود دارد. نظام قضایی هم نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. همچنین نباید فراموش کرد تصمیمات اقتصادی باید با شفافیت هرچه تمام گرفته و اعمال شود.^۱ شفافیت در اموال و دارایی‌های مقامات هم اعتماد شهروندان به مدیریت دولتی را در پی دارد. بنابراین نظارت بر تغییرات دارایی هریک از سیاستمداران و کارکنان دولتی به منظور بازداشتن آن‌ها از سوء رفتار و حفاظت از آن‌ها در برابر اتهامات نادرست و کمک به شفاف سازی اقتصادی، حائز اهمیت است.^۲

۱. خبرگزاری دانشجویان (ایسنا) ۱۳۹۵/۰۶/۳۰

۲. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال هفتم، شماره ۲۷، پاییز ۱۳۹۸

❖ جمع‌بندی

سلامت حوزه اقتصادی اثرات مثبت آشکاری در پی دارد. اصلی‌ترین آفتی که این حوزه را تهدید می‌کند، همانا فساد اقتصادی است. با استناد به مطالعات متعدد می‌توان گفت عامل اصلی بروز فساد اقتصادی هم نبود شفافیت لازم است. بلیه فساد اقتصادی تا حد زیادی فراگیر بوده و بیشتر کشورها را به خود مشغول کرده است. سازمان جهانی شفافیت هر ساله، وضعیت فساد اقتصادی کشورها را اعلام می‌کند. اگر قرار باشد ساختار اقتصادی کشور از فساد برهد، باید شفاف‌سازی در دستور کار قرار گیرد؛ ایجاد شفافیت در سیاستگذاری اقتصادی و اعتبارات بانکی، ارتقای نظام مالیاتی، اصلاح فضای کسب و کار، حمایت همه‌جانبه نظام قضایی و ایجاد شفافیت در اموال و دارایی‌های مقامات، از مهمترین راهکارهای مبارزه با فساد اقتصادی است. فراموش نکنیم مبارزه با فساد اقتصادی، رفع تبعیض، افزایش اعتماد عمومی شهروندان و در نهایت ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور را در پی دارد.

